

KAYIP SESLERİN İZİNDE

Emre Aracı

emre.araci@andante.com.tr

Chopin'in son yıllarına doğru
Louis-Auguste Bisson tarafından çekilen fotoğrafı

Bir Varşova sonbaharında Chopin'le birlikte

Chopin Müzik Üniversitesi ve TC Varşova Büyükelçiliğinin davetiyle Polonya'ya bir yolculuk yapan yazarımızın; Chopin'in izini sürdüğü satırlarını büyük bir keyifle okuduktan sonra, yere düşen bir sonbahar yaprağına olan bakış açınız değişecek.

Bir Varşova sonbaharında solmuş sararmış yapraklar arasında Saski (Saxon) Parkı'nda sabah koşusu yaparken, hassas bünyesi ve hastalığına rağmen Majorca'dan Edinburgh'a kadar dolaşan bu romantik bestecinin Alamandağı'nda ne işi olduğunu düşünüyordum. Polonya seyahatim öncesinde okuduğum Adam Zamoyski'nin kaleme aldığı bestecinin biyografisine göre deniz seviyesinden 500 metre yüksekliğindeki bu tepeye Chopin 1831 yılında tırmanmıştı. Tepeye "Alamandağı" adını ise Türkler vermişti, ama burası İzmir'in Selçuk ilçesindeki Alaman Dağı olmadığı gibi Türkiye topraklarından da çok uzaktaydı. Zira buradan Pierre Loti Tepesi'nden İstanbul silüetine bakarsanız Haliç değil de Tuna'nın kıvrımları arasında Viyana'nın harikulade bir panoraması görülüyordu. Rus hegemonyası altında bulunan Polonya 1830 Kasım'ında Çar I. Nicolas'ın idaresine baş kaldırıncaya, patlak veren çatışmalar sonucu Viyana'da mahsur kalan ve çok sevdiği arkadaşı Tytus Woyciechowski'nin savaşa katılmak üzere Varşova'ya dönmeye; kendisini fazlasıyla yalnız hissedilen Chopin, içinde ülkesi için yanan milliyetçi duygularla 23 Haziran 1831 günü Alamandağı'na tırmanmıştı.

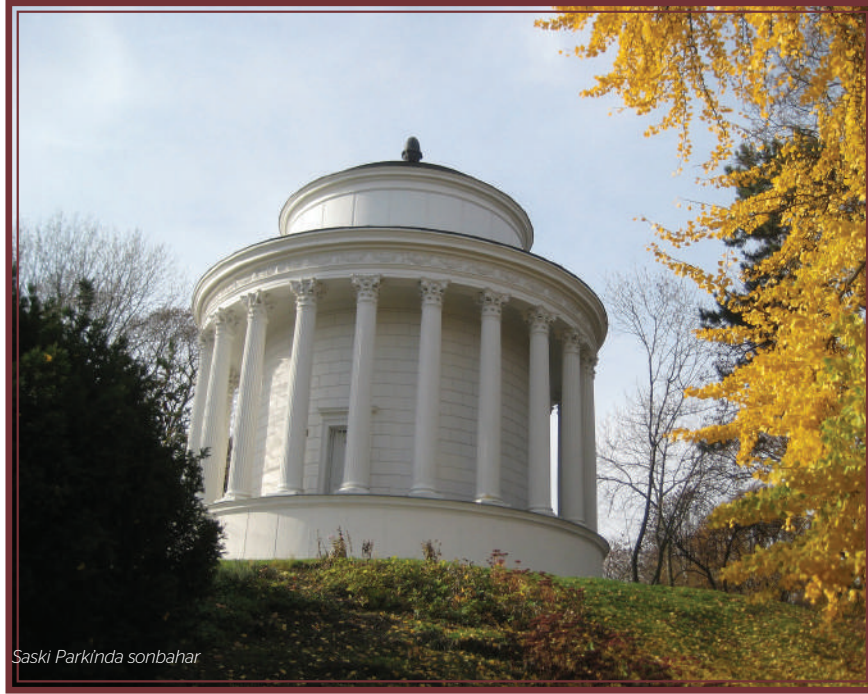
Bizim Alamandağı dediğimiz ve özgün adı Kahlenberg olan bu tepe Polonya Kralı

Jan III. Sobieski'nin 1683'teki II. Viyana kuşatması sırasında Türkleri bozguna uğrattığı büyük taaruzaya çıktığı mahaldi. Bugün orada Sobieski anısına dikilmiş bir anıt da bulunmakta.

Ülkesinin Rusya ile çarpıştığı o sıcak günlerde Polonya tarihinin en parlak anlarından bir tanesinden manevi güç almak üzere bu tepeye tırmanmış olan Chopin, hatta kızkardeşi Izabella'ya yollamak üzere o tepenin toprağında büyümüş bir ağacın dalından bir yaprak koparmıştı. Chopin o ziyaretini ailesine yazdığı 25 Haziran 1831 tarihli mektubunda şöyle anlatıyordu: "Öğlen yemeğinden sonra Kahlenberg'e gittik. Kral Sobieski'nin kamp kurduğu yer, oradan Izabella için bir yaprak yolluyorum. Orada eskiden Camaldolese Manastırı olan bir kilise var. Kral Türklerle saldırmadan önce bu kilisede a-yine katılmış ve oğlu James'i şövalye yapmış. Akşam oradan garip halk geleneklerine tanık olduğumuz şirin küçük bir vadi olan Krapfenwald'e gittik. Oğlanlar başlarından ayaklarına kadar yapraklara bürünüyorlar ve o halde yürüyüp dans ederek bir misafirden diğerinin yanına gidiyorlar." (Chopin's Letters, Dover Edition, 1988).

Opus 10, no. 12, Do minör **Revolutionary** etüdünü Varşova'daki Kasım ayaklanmasından ilham bularak ya-

Saski Parkında sonbahar

zan Chopin, Sobieski'nin ordularının Tuna Irmağı kıyılarında yankılarının hâlâ duyulduğunu hissettiği şarkılarını bestelemeyi de arzuladığını Zamoyski'nin aktardığına göre bir mektubunda dile getirmişti. Robert Schumann boş yere Chopin'in müziğini "Çiçekler arasına saklanmış bir top" olarak tanımlamamıştı. Ama yeterince topun şehri neredeyse tamamen yok ettiği ve her binada yeniden canlandırılmış bir opera dekoru havasının estiği Varşova'nın Saski Parkı'nda o sonbahar sabahında koşarken kulağıma devrimci etüdden ziyade opus 9, no. 3, Si majör noktürn'ün tınları geliyordu. Normalde etrafımdaki tarihi dokunun çağrıştırmalarıyla benliğimin derinliklerinde duymaya başladığım bu sesleri bu defa gerçekten işitiyordum. Üstelik Chopin'in mektubunda tasvirini yaptığı yapraklar içindeki o küçük çocuk, parkta duyulan noktürn eşliğinde dans ediyordu; çünkü

Varşova'nın besteciyle bağı olan değişik yerlerine yerleştirilen banklar üzerlerindeki düğmeye basıldığında onun sevilen bestelerinden pasajlar çalıyorlar.

Metro istasyonları gösteren şehir haritaları gördüm de Chopin'in bestelerini çalan bankların işaretlendiği bir haritayla ilk defa karşılaşıyordum. İnsanın yolunu bulması için bundan güzel bir harita olabilir mi? Sadece Varşova'da mı? Belki de hayatta. Zira o banka turmanarak duydukları müzik eşliğinde dans eden küçük çocukların bu hayat tecrübeleri kim bilir onlara gelecekte ne gibi bir yaşam haritası çizecek diye düşündüm bir an kendi kendime. Aynı günün akşamüzeri Chopin Müzik Üniversitesi'nin konser salonunda "Osmanlı Sarayı'ndan Avrupa Müziği" konserimi idare ederken de, dinleyicilerimle paylaştığım gibi, bu kadar acılar çekmiş bu şehrin Saski Parkı'nda sabah

gördüğüm tapınağın, güneş saatinin, fiskiyeli havuzun, Rokoko heykellerin ve paslı sonbahar yapraklarının rengârenk tonları arasında Varşova'nın nasıl da yeniden dirildiğini düşünüyordum. Gotik korku filmlerinde kulesine yıldırımlar yağın ürkütücü kaleleri andıran, Stalin'in Varşova'ya hediye ettiği ve bugün Kültür ve İlim Sarayı olarak kullanılan ve bak-tıkça insan üzerinde baskı hissettiren o devasa binanın karşısındaki otelimden çıkıp, II. Dünya Savaşı'nda tamamen yok olan Marszalkowska Caddesi'nin yerinde sonradan yükselen ve karton kutu bloklar gibi dizilmiş soğuk ve sevimsiz binaların önünden yürüyerek, vızır vızır işleyen tramvayların arasından geçerek tamamen tesadüfen keşfettiğim bu park meğer eski Varşova'nın ve Chopin'in ruhunu hissetmek için ne de doğru bir başlangıç noktasıymış.

O sabah parktaki güneş saatinin etrafında birkaç defa aksi yöne koşarken sadece Chopin'in değil, daha önceki asırların seslerini de duyar gibi oluyordum. Kim bilir bu parkta bir zamanlar belki mehter bandoları bile çalmıştı; zira Varşova'nın halka açık bu en eski parkının yaratıcısı, tarih kitaplarının padişah tarafından şah-

Metro istasyonları gösteren şehir haritaları gördüm de Chopin'in bestelerini çalan bankların işaretlendiği bir haritayla ilk defa karşılaşıyordum. İnsanın yolunu bulması için bundan güzel bir harita olabilir mi?

sına bir mehter bandosunun hediye edildiğini ve düzenli olarak bu bando eşliğinde merasim geçitleri düzenlediğini yazdığı Polonyalıların Saksonyalı kralı II. Augustus idi. Seneler sonra II. Augustus'un bir zamanlar parkı çevreleyen sarayının sağ kanadının ikinci katında 1817 yılına kadar Chopin Ailesi yaşayacaktı. Saray o devre Varşova Lisesi olarak kullanılmaktaydı ve Chopin'in babası Nicolas bu okulda Fransızca dersleri vermekteydi. Dolayısıyla ailesi de kendisiyle birlikte saray binasının içinde okula ait dairelerden birine yerleşmişti. Küçük Fryderyk bugün müziğine onunla yaşıt çocukların dans ettiği Saski Parkı'nda kim bilir ne çok oynamıştı. Saxon Sarayı'ndan bugün ne yazık ki geriye "Meçhul Asker Anıtı"na çevrilen sadece birkaç sütun kalmış durumda.

Okul Saxon Sarayı'ndan Kazimierowski Sarayı'na geçince Nicolas Chopin ve ailesi de bu saraya taşındılar. 1827'de ise bugün Güzel Sanatlar Akademisi olan Czapski Sarayı'ndaki daireye yerleştiler. Burası Chopin'in bir daha Varşova'ya geri dönmek üzere Polonya'dan ayrılmadan önce 3 yıl boyunca yaşadığı son adres

Czapski Sarayındaki daire

Chopin'in kalbinin bulunduğu Holy Cross Kilisesi

Holy Cross Kilisesinde Chopin'in kalbinin bulunduğu kolon üzerindeki anıt

olacaktır. II. Dünya Savaşı'ndaki tahribatın ardından orijinaline sadık olarak yeniden restore edilen bu mütevazı daireye ulaşmak için kara kalem eskiz çizen pek çok genç öğrencinin arasından geçip merdivenleri ikinci kata kadar çıkıyorsunuz. 1960'larda düzenlenen bu oda, Antoni Kolberg'in 1832'de yapmış olduğu orijinal bir resme sadık kalınarak döşenmiş, ancak Chopin'in yaşadığı daireden hiçbir mobilya ne yazık ki bugüne ulaşamamış. Yine de ziyaretçiye bestecinin dünyasına adım atma imkânı sağlıyor; örneğin pencereden dışarı bakarken, Chopin'in iki piyano konçertosunu bestelediği bu daireden kim bilir ne hülyalarla dışarı baktığını düşünüyorsunuz. Onu burada Tytus'a 27 Aralık 1828'de mektubunu kaleme aldığı anda aklından geçen düşüncelerle hayal ediyorsunuz: "Yukarıda benim için bir oda ayrıldı; gardrop odasından basamaklarla

çıkılıyor. Burada eski bir piyano, eski bir çalışma masası olacak. Şahsıma ait bir yer [...] Bana yazmadığın için sana kızgın olduğumu sanma. Senin ruhunu biliyorum, onun için kağıdın hiç bir önemi yok. Sana bu kadar saçma şeyler yazdıysam, sadece her zamanki gibi kalbimde olduğunu hatırlamak için."

Biz de o asil duygularla çarpan kalp atışlarını hâlâ duyar gibi dairenin hemen yanındaki Holy Cross Kilisesi'ne doğru yöneliyoruz. Zira Chopin'in vasiyeti üzerine vefatından sonra kalbi kızkardeşi Ludwika tarafından konyak içerisinde muhafaza edilip Paris'ten Varşova'ya getirilerek bu kiliseye yerleştirilmiş. İçeride uzun bir kuyruk var, ama kuyruk Chopin'in kalbinin bulunduğu ana kolon üzerindeki büstünün yer aldığı anıtın önünde değil. Biraz ötesindeki ahşaptan kafesli bir kapının önünde. Diz çökmüş insanlar sıraya girmiş bekliyorlar. Meğer günah çıkartmak için upuzun bir kuyruk oluşturmuşlar. Birazdan hepsi kendilerini günahlarından arınmış hissederek teker teker dışarı çıkacaklar, ama az sonra yerlerine yenileri gelecek. Belki aralarında müdavimler bile var. Bu devir devamlı bir şekilde dönerken keşke biraz Chopin'in kalbine yaklaşırsanız diye düşünüyorum içimden; belki de o zaman bir daha o kuyruğa girme ihtiyacını duymayacaklar. O an kilisenin yüksek penceresinden içeri süzölmeye başlayan ve birden Chopin'in büstünü pırl pırl aydınlatan güneş hüzmesinin bu dileğimi doğruladığını hissediyorum. Zaten onun müziğini seslendiren, eserlerini dinlediklerinde içlerinde bir şeylerin kıpır kıpır ettiğini hisseden herkesin kalbi bir yerde Chopin'in kalbi sayılmaz mı?

Bu hislerle Krakowskie Przedmiescie Caddesi'nde kiliseden kaleye doğru yürürken 19 numarada açık yeşil renkli bir bina önüne geliyorum. Üzerinde Chopin için konmuş bir anı plaketi var. Varşova'da çok olağan bir manzara. Plakette "Wojciech Zywny"nin adı da yazılı. Lehçe konuşmadığım için çözmekte zorlansam da burasının Chopin'in ilk piyano

öğretmeni Wojciech Zywny ile bir alakası olduğunu hemen anlıyorum. Binanın cephesinde resmi devlet dairesi havasında bir de bayrak asılı. Ama şaşkınlıkla bunun Türk bayrağı olduğunu fark ediyorum. Peki ya neden diye düşünürken, kapının yanındaki küçük bir levha bunun sebebini derhal ortaya koyuyor: Bugün Varşova'daki Türk Turizm Ofisi, Chopin'in 11 yaşında La bemol majör polonaise'ini ithaf ettiği ve ona Bach ve Mozart sevgisini aşıl原因an ilk piyano öğretmeninin evinde faaliyet veriyor. Bu manzara konserimde dinleyicilerime Liszt'in 1847'de İstanbul'da Chopin mazurkalarını çaldığını söylediğim zaman şaşırarak kadar beni de Varşova sokaklarında şaşırtıyor. 19. yüzyıl etkileşimleri pek bilinmese de 21. yüzyılda karşılıklı etkileşimler çok kuvvetli; zira Chopin Müzik Üniversitesi'nde Erasmus programı ile okuyan iki başarılı Türk öğrenci, piyanist Ceren Su Şahin ve çellist Can Kehri'yle bu vesileyle tanışmış olmak ve onlarla beraber Chopin keşfine çıkmak beni çok mutlu ediyor.

Milletler böylesine asil bir şekilde bestecilerinin anılarını yaşatmaya devam ettikçe, bizler de böylesine heyecan veren mekânların mevcudiyetine adım atarak onların yaşamından kendimize tadlar bulabiliyoruz.

Chopin Müzesinde bestecinin Pleyel yapımı son piyanosu

Müzik Üniversitesi'nin hemen yanındaki Varşova'nın tarihi Ostrogski Sarayı ise Chopin Müzesi'ne evsahipliği yapıyor. Burası bir bestecinin hayatı ve eserlerine ithaf edilmiş Avrupa'nın en yeni ve modern müzelerinden. Binanın beş katında Chopin'in hayatından kesitler interaktif bir şekilde ziyaretçilere anlatılırken, Paris'te yaşadığı son dairesinin canlandırıldığı ve orijinal Pleyel piyanosunun sergilendiği katta ise insan ayrı bir heyecan duyuyor. Chopin Müzik Üniversitesi ve TC Varşova Büyükelçiliği'nin davetiyle geldiğim Polonya'da Chopin'in izini sürerken belki de en heyecanla beklediğim an onun doğduğu köy olan Zelazowa Wola'ya yapacağım ziyaret. Chopin'in Edinburgh'da kaldığı 10 Warriston Crescent'teki dairede öğrencilik yıllarımda bir resital dinlemiş, 1848'de

Türkiye Turizm Bürosu olan Wojciech Zywny evi

Polonyalı göçmenlerin yararına Londra Guildhall'da düzenlenen baloda verdiği son halk konserinin Britanya Chopin Derneği'nin düzenlediği 200. doğum yılı kutlamaları çerçevesinde aynı mekânda, çaldığı orijinal Broadwood piyanoyla, 18 Kasım 2010 akşamı yeniden canlandırıldığı ve geçmişin inanılmaz bir şekilde geri geldiği bir galada bulunmuş, Paris'te vefat ettiği Place Vendôme'daki daireye uzaktan bakmış, cenazesinin kalktığı La Madeleine Kilisesi'nde onu anmış ve Père Lachaise'deki mezarı başında taptaze çiçekler arasında belki de bir gün gerçekleşecek olan bu ziyareti hayal etmişim. Dolayısıyla o sabah Zelazowa Wola'ya giderken, eski bir kartpostalda opus 15, no. 2, Fa diyez majör nocturne'ünü çalarken betimlenen, o melânkolik ve hassas piyanistin hayatının sonundan başına doğru geri sarılan bir film şeridi gibi bütün bu sahneler gözümün önünden gelip geçiyordu.

Uzun ve ağaçlıklı bir yolun sonunda son derece mütevazı, kendi halinde beyaz küçük bir ev bizleri bekliyordu. Nicolas Chopin'in Fransa'dan Polonya'ya geldiği zamanlar hizmetine girdiği Kont Skarbek'in ailesine ait olan bu arazideki şirin evde Chopin 1810'da gözlerini açmış, ama sadece 6 ay burada yaşamıştı. Burası da Polonya'daki Chopin ile ilgili çoğu mekân gibi sonradan aslına uygun bir şekilde tasvirler göre restore edilmiş. Dolayısıyla çıplak duvarlarının reproduksiyon aile portreleriyle süslediği, kulağımıza tutuşturulan cep telefonu havasındaki sesli kılavuz rehberin sizi yönlendirdiği, camkân dolaplar içerisinde objelerin teşhir edildiği bu müze evde belki de en doğrusu hepsini bir kenara bırakıp bahçesinde bir süre huzurlu bir şekilde yürüyüş yapmak. Çünkü etrafınızdaki o sonbahar tonlarına bürünmüş ağaçlar, o terk edilmişlik ve hüznün esasında belki de dünyaya gözünü açtığı bu Polonya coğrafyasında müziğini besleyen unsurlar olarak zaten hiç bir rekonstrüksiyona ihtiyaç duyulmadan kendiliğinden yaşamaya devam ederken, gençliğinde bahçeye taşınan piyanosu başında konserler veren bestecisinin ruhunun sesini yavaşça kulağımıza fısıldıyor.

Milletler böylesine asil bir şekilde bestecilerinin anılarını yaşatmaya devam ettikçe, bizler de böylesine heyecan veren mekânların mevcudiyetine adım atarak onların yaşamından kendimize tadlar bulabiliyoruz. Chopin'in Alamandağı'nda yaptığı gibi, ben de Zelazowa Wola'dan ayrılmadan önce yerden aldığım bir sonbahar yaprağını, kendisi de böyle bir hissiyata değer verdiği için, bu ziyareti bana hep hatırlatacak, gerçek bir "organik" bağ olarak anı defterimin sayfaları arasına yerleştirdim ve nedense opus 55, no. 2, Mi bemol majör 16. nocturne'ü duymaya başladım...

Emre Aracı'nın Andante'nin geçmiş sayılarındaki makalelerine www.emrearaci.weebly.com adresinden ulaşabilirsiniz. **A**